

ОЦІНКА ВПЛИВУ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Стратегія діяльності місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування України на сьогодні вимагає перетворення регіонів на активних суб'єктів економічних відносин і висуває нові вимоги до формування, оцінки та використання їх ресурсного потенціалу з метою забезпечення їхньої конкурентоспроможності на внутрішніх і міжнародних ринках товарів та інвестицій. Зусилля цих органів повинно бути направлено на: 1) створення економічних, організаційних та нормативно-правових передумов для реалізації основних принципів сталого розвитку регіонів; 2) підвищення рівня та умов життя населення; 3) зміцнення економічної інтеграції регіонів на основі максимально ефективного використання їхніх конкурентних переваг; 4) розбудову та модернізацію інфраструктури регіонального розвитку з метою підвищення інвестиційної привабливості регіонів, створення умов для запровадження інноваційних технологій та ін.

Одним із головних ресурсних потенціалів є розвиток підприємництва, насамперед малого та середнього бізнесу, як одного з головних чинників соціально-економічного розвитку регіонів, підвищення рівня зайнятості населення, наповнення місцевих бюджетів [1,2]. У той же час процеси структурної перебудови, які проходять в Україні, не повинні обходити науково-промисловий потенціал регіонів, а стратегія

інноваційного розвитку національної економіки повинна включати розвиток кожного окремого регіону. З цих позицій кожна область повинна мати свої пріоритетні напрями розвитку відповідно до стану власної науково-промислової бази, виходячи із потенціалу виробничих можливостей регіону, орієнтуючись на наявні ресурси та ринкові потреби. Звідси стратегічна мета регіональної інноваційної політики – створення сприятливого інноваційного середовища, що забезпечувало б перетворення наукових ідей та розробок у ринкові продукти міжнародного рівня, впровадження цих продуктів у важливі галузі економіки і соціальну сферу і, в кінцевому підсумку, забезпечення зростання соціально-економічного рівня регіону.

При управлінні інноваційними процесами на регіональному рівні пріоритетну підтримку повинні мати підприємства, що мають власну базу для проведення дослідно-експериментальних та науково-технічних досліджень, відповідний кадровий потенціал і пов'язані із значними фінансовими затратами. Їх потрібно націлювати на випуск нової продукції і використання наявного потенціалу, а при необхідності підтримувати відповідні елементи інноваційної інфраструктури підприємств. До таких підприємств слід віднести, перш за все, ті, що зайняті виробництвом наукомісткої промислової продукції та послуг і вже мають певну

ділову репутацію як на вітчизняному, так і на зарубіжному ринку завдяки сучасній організації виробництва світового класу.

У сучасній літературі і практиці існує багато доказів та переконань стосовно необхідності інноваційного розвитку регіонів, і особливо щодо ролі держави у створенні умов для його ефективного розвитку [3-5]. Але на даний момент відсутні науково обґрунтовані дослідження впливу інноваційної активності підприємств на соціально-економічний розвиток країни в цілому та регіонів зокрема. Пояснюється це багатьма причинами, однією з яких є відсутність відповідного методичного інструментарію, який би дозволив здійснювати постійні обслідування та аналіз поточних процесів для вироблення всебічно обґрунтованої державної регіональної політики соціально-економічного розвитку.

Останнім часом у міжнародній та національній практиці управлінської діяльності широкого застосування для діагностики об'єктів управління набули рейтинги. Розробка системи оціночних показників визначається, перш за все, кінцевою метою дослідження та якісним змістом соціально-економічних явищ, що характеризують стан об'єктів управління. Поряд з визнаними і апробованими на практиці методами і методиками проведення рейтингової оцінки рівня соціально-економічного розвитку регіонів у науковій літературі зустрічаються праці з викладенням результатів досліджень пошуку оригінальних (нетрадиційних) методів і методик [6-8].

Оцінка господарюючих суб'єктів залежить як від масштабів збалансованості їх виробничого процесу, так і від впливу на них зовнішнього середовища, що характеризується контрагентами, партнерами, конкурентами, станом економіки, нормативно-законодавчої бази,

податкового клімату та інших факторів. Тому при прийнятті рішень недостатньо внутрішніх оцінок, і нерідко буває необхідна оцінка незалежних експертів. Таку роль у сучасному суспільстві відіграє система рейтингів, яка отримала розвиток із початку минулого століття, але особливо активно вона стала розвиватися в 70-х роках і поступово почала структуруватися як по регіональним, так і по галузевим ознакам [9].

Аналізуючи існуючу практику використання рейтингової оцінки та враховуючи мету здійснення порівняльної оцінки соціально-економічного розвитку регіонів із врахуванням інноваційної активності, нами була розроблена така методика і здійснені відповідні розрахунки та комплексний аналіз отриманих результатів. Метою здійснення порівняльної оцінки соціально-економічного розвитку регіонів є встановлення рейтингів на основі комплексної (інтегральної) оцінки регіонів із врахуванням впливу одного із важливих факторів – інноваційної активності промислових підприємств для проведення моніторингу і подальшого аналізу стану проблем у регіоні та прийняття відповідних управлінських рішень органами виконавчої влади та органами самоврядування.

На першому етапі проводилося обґрунтування системи показників (індикаторів), за якими буде оцінюватись соціально-економічний розвиток регіону та інноваційна активність промислових підприємств, у результаті чого формувалися матриці вихідних даних (фрагменти таких даних лише за 2004 р. наведено в табл. 1-2).

Слід зазначити, що вибір та обґрунтування вихідних показників діяльності регіонів та промислових підприємств повинен здійснюватись згідно теорії економічного та

фінансового аналізу, цілей оцінки, потреб суб'єктів управління в аналітичній оцінці. Обов'язковою умовою проведення наукового дослідження має бути визначення та уточнення набору показників (індикаторів) для формування матриці вихідних параметрів за допомогою експертної оцінки. Особливо

слід зазначити, що аналіз інноваційної діяльності на регіональному рівні вимагає вдосконалення методологічної бази, кількісної та якісної оцінки окремих складових інноваційного процесу.

Таблиця 1. Матриця вихідних даних для оцінки інноваційної активності регіонів за 2004 р.

№ з/п	Регіони	Кількість підприємств, що здійснювали інноваційну діяльність	Витрати на технологічні інновації, тис. грн.	Кількість підприємств, що впроваджували інновації	Впроваджували нові технологічні продукти (процеси)	Кількість підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію	Чисельність винахідників, авторів промислових зразків та рацпропозицій	Освоєно виробництво інноваційної продукції, найменувань
1	Автономна Республіка Крим	56	80354,9	38	90	290	988	356
2	Вінницька обл.	34	15395,8	28	33	324	1133	34
3	Волинська обл.	15	117376,8	8	12	150	228	12
4	Дніпропетровська обл.	75	144262,7	45	62	689	7041	92
5	Донецька обл.	92	996938,3	67	115	792	8066	151
6	Житомирська обл.	36	16688,6	29	31	348	728	89
7	Закарпатська обл.	37	8543,2	25	21	270	175	57
8	Запорізька обл.	34	206980,2	24	210	370	3169	101
9	Івано-Франківська обл.	44	50508,6	29	16	297	1070	118
10	Київська обл.	77	122149,7	42	45	387	407	117
11	Кіровоградська обл.	65	35108,8	49	40	260	530	56
12	Луганська обл.	52	97136,8	32	43	620	2372	34
13	Львівська обл.	58	64423,4	30	73	704	1464	182
14	Миколаївська обл.	44	268046,1	18	13	285	548	38
15	Одеська обл.	42	173521,5	25	29	388	1114	245
16	Полтавська обл.	41	80554,3	31	28	373	1371	108
17	Рівненська обл.	25	56410,3	17	9	260	332	84
18	Сумська обл.	17	72354,7	16	57	279	781	205
19	Тернопільська обл.	33	3250,7	23	13	253	520	403
20	Харківська обл.	20	776400,5	88	108	667	4448	191
21	Херсонська обл.	28	30569,6	19	12	225	405	72
22	Хмельницька обл.	23	10805,0	15	12	318	388	31

23	Черкаська обл.	29	108201,0	24	13	313	515	52
24	Чернівецька обл.	33	24651,8	19	8	222	350	75
25	Чернігівська обл.	29	125802,1	26	37	236	516	57
26	м. Київ	215	847984,2	189	596	518	3884	998
27	м. Севастополь	5	197,5	2	1	82	269	18

Таблиця 2. Матриця вихідних даних для комплексної оцінки соціально-економічного розвитку регіонів у 2004 р.

№ з/п	Регіони	Валова додана вартість, млн.грн.	Індекс продукції промисловості, %	Доходи населення, млн. грн.	Середньомісячна заробітна плата, грн.	Зайнятість населення, тис.	Обсяг послуг, реалізованих населенню, млн.грн.	Інвестиції в основний капітал, млн.грн.	Прямі інвестиції в регіон, млн. дол. США (на кінець року)	Кількість малих підприємств
1	Автономна Республіка Крим	7309	128	10043	543	899,7	1380,8	2740	331,1	14197
2	Вінницька обл.	6167	112	8456	435	720,8	317,6	1155	65,8	7540
3	Волинська обл.	3512	123	4917	412	423,9	262,6	1064	97,7	4739
4	Дніпропетровська обл.	21311	110	21774	667	554,7	1409,8	5906	778,6	18960
5	Донецька обл.	30316	112	30015	712	2086,0	1367,4	7239	493,6	26020
6	Житомирська обл.	4201	119	6666	434	561,6	244,5	854	83,1	6019
7	Закарпатська обл.	4016	127	5496	479	537,8	279,9	1113	244,3	7554
8	Запорізька обл.	10177	119	12040	671	824,8	717,6	2745	489,6	10839
9	Івано-Франківська обл.	5544	111	6483	510	513,5	225,4	1589	120,9	7259
10	Київська обл.	8129	116	9503	592	764,4	1336,9	3547	511,5	8994
11	Кіровоградська обл.	4023	124	5359	455	444,5	214,7	1357	107,2	5450
12	Луганська обл.	9954	111	12814	596	1019,8	460,4	2941	148,9	10267
13	Львівська обл.	10547	109	14025	523	1057,0	1159,0	3634	350,1	16191
14	Миколаївська обл.	5337	115	6436	565	534,7	314,6	1963	75,6	7723
15	Одеська обл.	12792	97	12857	566	1039,4	1260,3	5137	507,3	14126
16	Полтавська обл.	8853	110	9139	560	670,3	366,0	2887	205,7	7559
17	Рівненська обл.	4053	115	5544	506	437,4	245,6	1937	71,5	4743
18	Сумська обл.	4822	108	6415	473	534,4	289,2	1102	132,3	5846
19	Тернопільська обл.	3098	102	4859	388	387,7	202,3	632	37,2	4292
20	Харківська обл.	14515	116	16536	569	1285,7	1376,3	5055	385,4	18124
21	Херсонська обл.	3799	98	5380	451	477,6	280,9	886	72,8	6182
22	Хмельницька обл.	4698	113	6850	419	573,6	280,6	1745	66,5	5833
23	Черкаська обл.	4665	112	6654	465	561,1	290,8	2408	122,9	5851
24	Чернівецька обл.	2539	106	4010	441	353,4	266,8	656	24,4	3881
25	Чернігівська обл.	4576	110	6136	438	506,1	217,3	1140	94,4	4961
26	м. Київ	43920	119	9393	967	1348,9	5780,2	3859	2684,1	47711
27	м. Севастополь	1724	126	1978	594	176,9	188,2	423	51,4	2537
max _i		43920	128	30015	967	2086,0	5780,2	13859	2684,1	47711

У випадку, коли експертна оцінка не здійснюється, приймаємо вагові коефіцієнти рівнозначними. Одержані рейтингові оцінки розміщуються згідно ранжиру і визначається місце кожного регіону за результатами соціально-еконо-

мічного розвитку. Чим вище значення оцінки, тим у кращому стані (за даним критерієм) знаходиться регіон.

Результати розрахунку за даними процедурами наведено в табл. 3-4.

Таблиця 3. Результати порівняльної оцінки інноваційної активності промислових підприємств регіонів України в 2000-2004 рр.

Регіони (області)	Рейтингова оцінка інноваційної активності регіону					Місце регіону				
	2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004
Автономна Республіка Крим	0,6821	0,7989	0,7367	0,5819	0,6461	21	14	14	18	10
Вінницька	1,2663	0,7527	0,6861	0,9885	0,4879	9	16	17	7	16
Волинська	0,7316	0,7946	0,7255	0,4374	0,2394	17	15	15	25	25
Дніпропетровська	1,9849	1,4408	1,4126	1,2400	1,3141	2	4	3	6	4
Донецька	2,3293	2,2214	2,0105	1,9400	1,8347	1	1	2	2	2
Житомирська	1,0860	1,1057	0,7645	0,5966	0,5125	12	7	13	16	14
Закарпатська	0,3397	0,3074	0,2329	0,4553	0,4076	27	25	27	23	19
Запорізька	1,3787	0,8978	0,7677	0,7426	0,7622	7	11	12	10	7
Івано-Франківська	0,7271	0,5111	0,7219	0,5273	0,3348	19	19	16	19	24
Київська	1,0892	0,6880	1,3120	0,7210	0,6770	11	18	5	13	8
Кіровоградська	0,4627	0,5012	0,3822	0,6578	0,5273	24	20	26	14	12
Луганська	1,3738	1,2654	0,8909	0,9778	0,8956	8	5	10	8	6
Львівська	1,4438	1,0351	1,1658	1,6021	0,9864	5	10	6	3	5
Миколаївська	0,8759	1,0396	0,8057	0,5832	0,5132	15	9	11	17	13
Одеська	0,3905	0,2655	0,5426	0,7337	0,1249	26	26	21	11	26
Полтавська	1,2192	1,1138	1,0896	0,6495	0,6591	10	6	7	15	9
Рівненська	0,8149	0,4984	0,5272	0,7220	0,3766	16	21	22	12	20
Сумська	0,9439	0,7409	0,6364	1,3404	0,4506	13	17	19	5	17
Тернопільська	0,6846	0,4549	0,4489	0,8344	0,5551	20	23	24	9	11
Харківська	1,9018	1,9536	2,1400	1,4024	1,4869	3	2	1	4	3
Херсонська	0,4128	0,8956	0,3934	0,4102	0,3414	25	12	25	26	21
Хмельницька	0,6175	0,4769	0,4692	0,4499	0,4263	23	22	23	24	18
Черкаська	0,6496	0,3614	0,5607	0,4665	0,3360	22	24	20	22	23
Чернівецька	0,8794	0,8527	0,6514	0,4886	0,3464	14	13	18	21	22
Чернігівська	1,4136	0,0663	0,9306	0,5243	0,4938	6	8	9	20	15
м. Київ	1,6212	1,4807	1,4106	1,9702	2,3201	4	3	4	1	1
м. Севастополь	0,7260	0,1723	0,9690	0,1463	0,1127	18	27	8	27	27

Таблиця 4. Результати порівняльної оцінки соціально-економічного розвитку регіонів України за 2000-2004 рр.

Регіони (області)	Рейтингова оцінка соціально-економічного розвитку регіону					Місце регіону				
	2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Автономна Республіка Крим	1,2844	1,5556	1,2204	1,3455	1,5499	10	5	10	6	4
Вінницька	0,7592	1,5928	1,0201	1,1530	1,1053	27	4	16	13	18
Волинська	0,9376	1,1088	1,0154	1,0311	1,0947	25	16	17	25	19
Дніпропетровська	2,0448	1,7718	1,7316	1,5834	1,7358	3	3	3	3	3

Закінчення табл.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Донецька	2,3817	2,1614	2,0355	2,0845	2,1080	2	2	2	2	2
Житомирська	1,0006	0,9811	0,9531	1,1788	1,1096	21	23	20	11	17
Закарпатська	1,0297	1,0494	1,0031	1,1494	1,1747	16	19	13	15	13
Запорізька	1,5707	1,2429	1,2261	1,3334	1,3623	5	10	8	7	6
Івано-Франківська	1,1469	1,1376	1,1054	1,1129	1,0919	12	14	12	17	20
Київська	1,1120	1,1776	1,1973	1,2905	1,2866	13	13	11	9	10
Кіровоградська	1,1019	1,0202	0,9401	1,0993	1,1274	14	21	25	18	16
Луганська	1,3604	1,3555	1,2209	1,2552	1,3057	8	9	9	10	9
Львівська	1,6905	1,4144	1,2955	1,3036	1,3437	4	8	7	8	8
Миколаївська	1,1011	1,1993	1,0571	1,0888	1,1509	15	12	15	19	15
Одеська	1,4423	1,5114	1,3673	1,3573	1,2807	7	6	5	5	11
Полтавська	1,0066	1,2299	1,3001	1,1200	1,1784	19	11	6	16	12
Рівненська	0,9044	0,9144	0,9421	1,0755	1,0870	26	26	24	21	21
Сумська	1,0015	1,0907	1,1004	1,0376	1,3507	20	17	14	24	7
Тернопільська	0,9141	1,1221	0,8782	1,1549	1,9389	24	15	27	12	27
Харківська	1,4670	1,4472	1,4940	1,4574	1,5213	6	7	4	4	5
Херсонська	0,9884	1,0705	0,9509	1,1495	0,9589	22	18	21	14	25
Хмельницька	1,0217	0,9873	0,9496	1,0383	1,0675	17	24	22	23	23
Черкаська	1,3153	0,9794	0,9888	1,0769	1,0867	9	25	19	20	22
Чернівецька	0,9748	0,8499	0,9272	1,0435	0,9738	23	27	26	22	24
Чернігівська	1,0178	0,9820	0,9483	0,9675	0,9461	18	22	23	27	26
м. Київ	2,8159	2,9773	2,7943	2,8344	2,8708	1	1	1	1	1
м. Севастополь	1,1577	1,0400	1,0137	0,9945	1,1681	11	20	18	26	14

Із методологічної точки зору при побудові підсумкового рейтингу рівнів соціально-економічного розвитку регіонів із врахуванням інноваційної активності промислових підприємств можливо досягти за допомогою одного з наступних прийомів: 1) побудови узагальнюючого рейтингу на основі показників двох блоків: загального рівня соціально-економічного розвитку регіонів та рівня ділової (підприємницької) активності; 2) проведення двох окремих порівняльних рейтингових оцінок (загального рівня

соціально-економічного розвитку регіонів та рівня ділової (підприємницької) активності) з наступним узагальненням отриманих результатів (наприклад, з використанням методу суми місць); 3) використання методів факторного та кореляційно-регресійного аналізу; 4) використання економетричних методів аналізу рангових коефіцієнтів.

У нашому дослідженні виявлення зв'язку між рівнем інноваційної активності та рівнем соціально-економічного розвитку регіону було

здійснено за допомогою методу аналізу непараметричних рангових коефіцієнтів зв'язку. Слід зазначити, що серед непараметричних методів оцінки щільності зв'язку найбільше розповсюдження має ранговий коефіцієнт Спірмена (ρ). Цей коефіцієнт може бути використаний для визначення щільності зв'язку як між кількісними, так і якісними величинами, але при умові, що їх значення можна упорядочити та проранжувати (провести рейтингування) або за ступенем зростання, або за ступенем падіння чинника.

Коефіцієнт кореляції рангів (коефіцієнт Спірмена) розраховується за формулою

$$r_{x/y} = \frac{6 \sum di^2}{n(n^2 - 1)},$$

де di^2 – квадрат різниці рангів;
 n – число спостережень.

Коефіцієнт Спірмена може приймати будь-які значення в інтервалі (-1; 1). Значення коефіцієнта кореляції вважається статистично помітним, якщо $tp > tkp$.

У випадку наших розрахунків коефіцієнти кореляції рангів склали відповідно: у 2000 р. - 0,394; у 2001 р. – 0,510; у 2002 р. – 0,672; у 2003 р. – 0,6813 та у 2004 р. – 0,7216, що вказує на формування тенденції до впливу інноваційної активності промислових підприємств на соціально-економічний розвиток регіонів. Найбільший ступінь впливу в динаміці спостерігається у м. Києві, Донецькій, Дніпропетровській та Харківській областях, які постійно займають високі рейтинги як за показниками соціального економічного розвитку (табл. 3), так і за показниками інноваційної активності підприємств (табл. 4). Відсутність кореляційного зв'язку між досліджуваними факторами спостерігається нерівномірно за роками.

Так, у 2000 р. низькі коефіцієнти рейтингової кореляції зафіксовані у Вінницькій, Одеській, Черкаській, Чернігівській областях та в АРК; у 2001 р. до названих областей додалися Житомирська, Чернівецька та Чернігівська області; а у 2004 р. лише Тернопільська обл. та м. Севастополь мали низький вплив інноваційної активності на соціально-економічний розвиток.

У свою чергу, дослідження показників інноваційного розвитку регіонів показали, що у 2003 р. найбільше витрачено власних коштів підприємств на інноваційну діяльність у Донецькій обл. – 557 млн. грн. В інтервалі витрат від 220 до 150 млн. грн. знаходяться Дніпропетровська, Запорізька, Миколаївська, Харківська області та м. Київ; від 100-150 млн. грн. – Луганська обл., від 50 до 100 млн. грн. – Київська, Полтавська, Сумська, Чернігівська області, від 25 до 50 млн. грн. – Львівська та Одеська обл., менше 5 млн. грн. – Івано-Франківська обл. та м. Севастополь (993 тис. грн.). У 2004 р. зберігалася та ж сама тенденція – найбільше власних коштів використовували підприємства Донецької обл. (933 млн. грн.), м. Києва (603 млн. грн.), Харківської обл. (378 млн. грн.), Запорізької обл. (197 млн. грн.), Миколаївської обл. (264 млн. грн.) та Черкаської обл. (102 млн. грн.); найменше – Закарпатської обл. (4 млн. грн.), АРК (2,7 млн. грн.), м. Севастополя (197 тис. грн.). Таким чином, у 2004 р. основним джерелом фінансування інноваційної діяльності, як і в попередні роки, були власні кошти підприємств, частка яких у загальному обсязі фінансування становила 77,3%.

Спостерігається тенденція щодо збільшення обсягів кредитування

інноваційної діяльності. Так, у цілому по Україні отримали кредити 81 підприємство (6,0% інноваційно активних підприємств) проти 77 підприємств (5,1%) у 2003 р. Сума кредиту становила 806,4 млн. грн., а частка у загальному обсязі фінансування інновацій – 17,8% (у 2003 р. – 551,1 млн. грн., або 18,0%). Майже всі регіони отримували кредити, окрім Закарпатської обл. та м. Севастополя. З державного бюджету отримали 16 із 27 регіонів, у тому числі Дніпропетровська обл. – 23 млн. грн., Запорізька – 8 млн. грн., Луганська – 8,5 млн. грн. та м. Київ – 12 млн. грн.

Підтвердженням високої інноваційної активності регіонів є наявність та використання їх наукового потенціалу: майже дві третини загальної кількості наукових організацій розташовані в економічно розвинутих регіонах: 25,8% у м. Києві; 15,5% – у Харківській обл.; 7,2% – у Дніпропетровській обл.; 6% у Львівській обл.; 5,5% – у Донецькій і 4,9% – в Одеській обл.

У цілому по країні у 2004 р. інноваційною діяльністю у промисловості займалося 1359 підприємств, або 13,7% їхньої кількості, тоді як у 2003 р. – 1496 (15,1%), а у 2002 р. – 1808 (18,0%). Із них кожне друге – витрачало кошти на продуктивні інновації, 44,6% підприємств – на процесові інновації. В розрізі регіонів інноваційною діяльністю займалися в середньому 50 підприємств. Найбільш активними були м. Київ (215 підприємств) та Харківська обл. (120 підприємств). До найменш активних слід віднести м. Севастополь (5 підприємств), Сумську обл. (17 підприємств) та Волинську обл. (15 підприємств). Слід констатувати, що зберігається тенденція зменшення кількості використаних у виробництві

раціоналізаторських пропозицій: у 2004 р. на підприємствах України їх використано на 3,4% менше, ніж у 2003 р., на 13,1% менше, ніж у 2002 р. До того ж четверта частина загальної кількості використаних у 2004 р. раціоналізаторських пропозицій запроваджена на підприємствах Дніпропетровської, Донецької та Запорізької областей.

Витрати на виробництво продукції (надання послуг), які здійснювались із використанням ОПВ на підставі ліцензій, ліцензійних договорів або договорів про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності, у 2004 р. склали 1146,9 млн. грн. Понад третину загальної кількості витрат припадало на підприємства Київської обл., 25,6% – Миколаївської. Обсяг реалізованої підприємствами України продукції, що вироблена на основі використання об'єктів права інтелектуальної власності, становив 11375,3 млн. грн., з нього третина припадає на підприємства Запорізької обл., 22,4% – Харківської.

Аналіз статистичних даних соціально-економічного розвитку регіонів України спонукає до виокремлення найважливіших його особливостей. Як свідчать результати досліджень, спостерігається зростання обсягів валової доданої вартості як в цілому у вартісному виразі, так і в розрахунку на одну особу. Так, впродовж 1997–2003 рр. загальна оцінка валової доданої вартості (ВДВ) зросла в 1,3 рази і перевищила позначку 88,8 млрд. грн., що становило 1860 грн. у розрахунку на одну особу. Темп приросту ВДВ у 2004 р. становив 12,0% відносно попереднього року. Серед регіонів за цим показником лідирують м. Київ та Донецька обл. Якщо говорити загалом про Київський регіон (об'єднано м. Київ та Київська

обл.), то інші регіони суттєво поступаються за показниками економічного розвитку. Так, наприклад, вироблений столичними суб'єктами господарювання обсяг валової доданої вартості наприкінці 2003р. становив 9266,8 млн. грн. (10,4 % від загальнодержавного обсягу), що в розрахунку на одну особу становило понад 3,5 тис. грн., тобто практично у 2 рази. Інші економічно розвинуті регіони – Харківська, Дніпропетровська та Запорізька області суттєво відстають від м. Києва і Донецької обл. за показниками загального соціально-економічного розвитку. Аутсайдерами цього процесу є Чернівецька, Закарпатська, Волинська, Тернопільська області та м. Севастополь. Така регіональна стратифікація рівня економічного розвитку регіонів є відображенням галузевої структури та інших особливостей господарювання – з переважанням промислової, аграрної чи інфраструктурної складових їх економічного розвитку.

Стосовно регіональної характеристики розвитку промисловості, то слід зауважити, що індекси обсягів випуску промислової продукції дають одночасно й очікувану та досить строкату, навіть парадоксальну, картину. Так, порівняно зі стовідсотковою базисною відзначкою 1990 р., м. Київ має найкращий показник промислового розвитку – 168% у 2004 р. (при загальнодержавному рівні 92%). Перевищення базисного рівня відмічається тільки у трьох регіонах – це Запорізька обл. (158%), Миколаївська обл. (116%), Одеська обл. (128%). За винятком Запорізької обл., інші із перелічених не вважаються промислово орієнтованими. На противагу ним, традиційно розвинуті у промисловій діяльності регіони не досягають рівня 1990 р.

Перше місце за показником загального обсягу реалізованої промислової продукції займає Донецька обл. – 82784,4 млн. грн. (у розрахунку на одну особу – 17,4 тис. грн.), що визначає 25,4% загальнодержавного обсягу реалізованої продукції. Друге, третє і четверте місця Дніпропетровської, Запорізької та Луганської областей сприймаються з розумінням, і дещо незвичним є п'яте місце Полтавської обл. (показники останньої відповідно до кількісних даних представленого вище лідируючого Донбасу: 19413,6 млн. грн. – 12,1 тис. грн. – 5,9 %). Шосте місце за цими обома показниками займає м. Київ. Враховуючи більш ніж п'ятикратний розрив між першим і шостим місцями зазначених регіонів у частині показника загального обсягу реалізованої промислової продукції та фактично трикратний розрив цього показника в розрахунку на душу населення (а між першим та останніми, двадцять сьомими, місцями кратність дистанціювання вимірюється двозначними цифрами), вплив інноваційної активності регіонів на їх соціально-економічний розвиток видається все більш переконливим.

Стосовно аналізу політики зайнятості та доходів населення у регіонах, то найкращі позиції у цьому відношенні займає м. Київ, де впродовж останніх трьох років зменшується і кількість безробітних, і їх “київська” питома вага у загальній кількості безробітних. Слідом за м. Києвом позитивну характеристику зайнятості демонструє м. Севастополь. Досить високий рівень зайнятості відмічається у регіонах, економіка яких має розвинуті промислове й промислово-аграрне виробництво (Одеська, Донецька, Луганська, Дніпропетровська, Харківська області). Найбільший рівень безробіття, за даними 2002–2004 рр., відмічається у

Тернопільській, Чернівецькій та Рівненській областях. У 2004 р. були безробітними 7,9 % працездатних тернопільчан за внутрішньою методикою і 11,9 % за методикою Міжнародної організації праці. Безробіття в цих та інших регіонах поєднується зі значною трудовою міграцією населення за кордон. Столиця України також утримує першість за рівнем середньомісячної зарплати працівників – 967,4 грн. у 2004 р. Наступний, другий у цьому переліку, показник Донецької області (711,5 грн.) на чверть поступається київському. Тернопільська область закриває перелік градації регіонів за рівнем доходів населення. Територіальне розшарування як за рівнем безробіття, так і за рівнем доходів досить помітне (так як і за вартістю життя в різних регіонах). Хоча загальний рівень життя у цілому по Україні та в регіональному розрізі поступово підвищується.

Для скорочення масштабів і темпів структурних розшарувань механізми державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів та їх ресурсного забезпечення повинні засновуватися, перш за все, на врахуванні глибинних закономірностей, внутрішньої логіки розвитку інноваційної діяльності окремих регіонів. Це дозволить створити державну інноваційну політику більш тісно пов'язану з об'єктивними процесами, що відбуваються в національній економіці. В якості організаційного ресурсу соціально-економічного розвитку повинні ефективніше застосовуватися організаційні форми, що створюються для реалізації науково-технічних та інноваційних пріоритетів. Їх стратегічна мета – забезпечувати ефективне розмежування (перерозподіл) повноважень стосовно використання інструментів інноваційної політики,

тобто підкріплювати конкретні управлінські функції необхідними нормативно-правовими статусами і ресурсами.

Упровадження розробленої методики в практичну діяльність дозволить органам виконавчої влади всіх рівнів та органам самоврядування отримувати оперативну аналітичну інформацію щодо реального соціально-економічного стану і приймати обґрунтовані управлінські рішення, направлені на забезпечення результативності виконання стратегії регіонального розвитку.

Література

1. Регіональна політика і механізми її реалізації / За ред. акад. НАН України М.І. Долішнього. – К.: Наук. думка, 2003. – 504 с.
2. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія / За ред. З.С. Варналя. – К.: Знання України, 2005. – 498 с.
3. Бережна І. Удосконалення інноваційного механізму регіонального розвитку (за матеріалами АР Крим) // Регіональна економіка. – 2003. – №3. – С. 101-107.
4. Кукурудза І.І. Інноваційна діяльність в регіоні: стан, проблеми, перспективи // Вісник економічної науки України. – 2005. – № 1. – С. 67-70.
5. Шарко М.В. Державне регулювання інноваційних процесів // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 12. – С. 168-178.
6. Балабанов Г.В., Вишневецький В.В. Територіальний соціально-економічний моніторинг в Україні. – К.: Нора-друк, 2001. – 58 с.
7. Захарін С.В. Механізм державного регулювання іноземного інвестування: Монографія. – К.: ІЕ НАН України, 2003. – 161 с.

8. Badania rynkowe i marketingowe.
Praca zbiorowa pod redakcja Jozefy Kra-
mer. – PWE. – Warszawa, 1994. – 330 s.

9. Карминский А.М. и др. Рейтинги
в экономике: методология и практика. –
М.: Финансы и статистика, 2005. – 240 с.